

КЛАСНО-УРОЧНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

На сьогоднішній день майже у всіх школах України затвердилась і використовується класно-урочна система навчання, яка дає можливість учителю працювати фронтально з усім класом за певним розкладом, на заняттях використовувати різні методи впливу, виховання та навчання. Дослідження виникнення та розвитку класно-урочної системи навчання є сьогодні дуже актуальним.

Проблемою виникнення та розвитку класно-урочної системи навчання займалися багато видатних педагогів, таких як А. Белл та Д. Ланкастер, Ф. Меланхтон, К. Ушинський, І. Штурм та інші.

Ян Амос Коменський – батько дидактики, уперше створив ґрунтовне вчення про сутність, основні принципи і методи навчання та класно-урочну систему. Коменський виступав за енциклопедичність, посиленість і доцільність змісту освіти, єдність і наступність шкіл усіх типів, пропонував концентричний спосіб розміщення навчального матеріалу. У своїх творах він обґрунтував основні принципи навчання: наочності, свідомості, міцності, послідовності та систематичності, посиленості, емоційності тощо.

Учений увів поняття навчального року з поділом його на чверті та канікули, запровадив іспити в кінці року, різні види контролю й перевірки успішності учнів, розмірковував про організацію навчального дня в школі. Велика його заслуга в тому, що він запровадив класно-урочну систему навчання; вимагав починати навчання в школах щороку в один день і час; старанно розподіляти навчальний матеріал за роками навчання, одночасно вчити певну кількість учнів (клас) і переводити їх з одного класу до іншого. Класно-урочна система навчання утвердилася в школах усього світу.

Виникнення елементів класно-урочної системи в XVI–XVII ст. пояснюється тим, що індивідуальне і побудоване на зазубрюванні навчання не відповідало духу епохи. Потреба в ефективнішій освіті, в якій був зацікавлений новий клас – буржуазія, вимагала нової форми навчання. Спираючись на досвід навчання, побудованого за урочною системою (школи чеських братів, братської школи України і Білорусі XVI–XVII ст.), а також на власну практику, Коменський дав теоретичне обґрунтування класно-урочної системи навчання.

Необхідними умовами правильної організації навчальної роботи Коменський вважав: 1) клас з незмінним складом учнів і приблизно однаковим рівнем розвитку; 2) твердо визначений час занять; 3) послідовне чергування занять і перерв; 4) одночасну роботу вчителя з усім класом.

Коменський визначив тривалість уроку однією годиною. Кожна година, на його думку, повинна бути частиною того часу, що виділений

для вивчення предмета. Кожна година повинна мати своє конкретне завдання. «Клас є не що інше, як об'єднання однаково встигаючих учнів для того, щоб легше можна було вести разом до однієї і тієї ж мети всіх, хто зайнятий одним і тим же і ставиться до навчання з однаковою старанністю» [1, с. 153–154].

Цікаві і важливі погляди Коменського відносно структурної побудови уроку. Він розрізняє три частини уроку: початок – відновлення в пам'яті учнів пройденого, опитування і створення уваги; продовження – показ, сприймання, роз'яснення; закінчення – вправа, оволодіння, використання.

Одним з центральних питань в дидактиці Коменського є питання про методи навчання. «Метод навчання повинен зменшувати важкодоступність навчання з тим, щоб воно не викликало в учнів незадоволення і не відвертало їх від подальших занять» [2, с. 324]. З точки зору успішності навчання Коменський надає особливого значення використанню таких методів, які забезпечують свідоме, легке, ґрунтовне засвоєння матеріалу, що вивчається.

З точки зору ґрунтовності навчання важливими є вказівки Коменського про самостійну роботу учня і про виконання необхідних записів. Коменський цілком справедливо вказував, яке велике значення для міцного оволодіння знаннями має переказування учнями вивченого матеріалу, його передача, взаємний обмін знаннями. «Твоє знання ніщо, якщо інший не знає, що ти це знаєш» [3, с. 192]. Дуже правильне відоме положення: «Хто вчить інших, вчиться сам» – не тільки тому, що, повторюючи, він закріплює в собі знання, але також і тому, що отримує можливість глибше проникати в речі» [4, с. 213].

Одним із способів забезпечити ґрунтовність знань Коменський вважав практику питань з боку учнів. «Якомога більше питати, запитане засвоювати, тому, що засвоїв, навчати – ці три правила дають можливість учневі перемагати вчителя» [4, с. 235].

На кожному уроці треба виділяти час для опитування учнів, для пояснення нового матеріалу і для вправ по закріпленню вивченого. Кожний урок повинен мати визначену тему і головне завдання.

Отже, творцем класно-урочної системи справедливо вважають Яна Амоса Коменського, який перевіряв, удосконалив і використовував її основні принципи при організації шкіл у Чехії і Польщі, узагальнив величезний досвід, оформив контури класно-урочної системи, яка вже понад 350 років панує як форма організації навчально-виховного процесу в школах усього світу.

Список використаних джерел:

1. Кратохвил М. В. Жизнь Яна Амоса Коменского. – М. : Просвещение, 1991. – 356 с.
2. Педагогика. Курс лекцій / под ред. Г. И. Щукиной. – М. : Просвещение, 1966. – 648 с.

3. Пискунов А. История педагогики. – М. : ТЦ «Сфера», 1998. – 192 с.
4. Пискунов А. И. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. – М. : Просвещение, 1981. – 639 с.